

Asia: VN/20007/2024

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle EU:n akkuasetuksen täydentämistä sekä sähkö- ja elektroniikkalaiteromua koskevan direktiivin muutoksen täytäntöönpanemista koskevaksi lainsäädännöksi

Jätelakiin tehtävät muutokset

16 b §. Akkujen ja paristojen merkintöjä, ohjeita, turvallisuustietoja sekä asiakirjoja koskevat kielivaatimukset.

Kannatamme Turvallisuus- ja kemikaaliviraston (Tukes) esittämää tarkennusta ja muutosehdotuksia hallituksen esitykseen. Tukesin ehdotus jättäisi markkinavalvontaviranomaisen harkintaan kielivaatimuksen silloin, kun kyse on akkuasetuksen 38 artiklan 10 kohdassa, 41 artiklan 8 kohdassa tai 18 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuista tiedoista.

Pidämme perusteltuna, että esimerkiksi vaatimustenmukaisuuden osoittavia asiakirjoja ei tarvitsisi käntää suomeksi ja ruotsiksi, mikäli ne on laadittu muulla viranomaisen ymmärtämällä kielellä (esimerkiksi englanniksi). Lisäksi kannatamme Tukesin näkemystä, että osittain päällekkäisiä tiedonantovelvoitteita ja kielivaatimuksia tulee arvioida huolellisesti, jotta sääntely olisi johdonmukaista ja selkeää, eikä aiheuta talouden toimijoille tarpeetonta hallinnollista taakkaa.

Tuomme myös esiin Tukesin huomion siitä, että akkuasetuksen 38.1 artiklan a-alakohdan sanamuoto eroaa 41 ja 42 artiklan vaatimuksista, mikä saattaa aiheuttaa tulkintaepäselvyyksiä valmistajille asetettavien kielivaatimusten osalta. Tältä osin katsomme, että pykälän sanamuoto ja perustelut olisi hyvä tarkistaa ja tarvittaessa täsmentää.

25 §. Muut valvontaviranomaiset.

Tuottajavastuuvaatimusten kiristyessä ja laajentuessa on välttämätöntä kehittää uusia yhteistyömalleja valvontaviranomaisten kesken. Erityisesti tarvitaan toimivia mekanismeja tietopohjan parantamiseksi markkinoille saattavista toimijoista sekä tehokkaita EU-tason keinoja

etäkaupan valvontaan. Vain näin voidaan taata tasapuoliset toimintaedellytykset, ehkäistä kilpailun vääristymistä ja varmistaa, että tuottajavastuu toteuttaa tarkoituksensa.

Euroopan komissio on itse arvioinut, että kannettavien paristojen ja akkujen tuottajavastuun kustannukset voivat jopa kolminkertaistua tai nelinkertaistua EU:n akkuasetuksen myötä. Lisäksi kollektiiviseksi muuttuva tuottajavastuu teollisuusakkujen osalta tarkoittaa arviolta useiden miljoonien eurojen vuotuisia kustannuksia tuottajille. On ehdottoman tärkeää, että yksikään tuottaja ei saa kilpailuetua laiminlyömällä lakisääteiset velvoitteet muiden kustannuksella.

Kannatamme kaikkien tuottajavastuun valvontatehtävien keskittämistä Pirkanmaan ELY-keskukselle ja pidämme tärkeänä, että viranomaiselle turvataan riittävät resurssit tehtävien hoitamiseen. Samalla on huolehdittava, että vapaamatkustajuuden valvonta säilyy viranomaisilla – tuottajayhteisöillä ei yksin ole tähän tarvittavia keinoja. Esimerkiksi Portugalissa tullit varmistaa tuottajavastuun toteutumisen ennen tulliselvitystä, mikä voisi toimia hyvänä käytäntönä myös Suomessa.

Etäkaupan valvontaan on panostettava erityisesti rajat ylittävän toiminnan osalta. Akkuasetus velvoittaa etämyyjiä nimeämään valtuutetun edustajan jokaiseen jäsenvaltioon, jossa ne myyvät akkuja tai paristoja. Mikäli tätä velvoitetta ei voida tehokkaasti valvoa, tasapuolinen kilpailu ei voi toteutua.

Kannatamme Liikenne- ja viestintäviraston roolia akkuasetuksen mukaisten verkkoalustojen valvonnassa. On tärkeää, että kaikilla valvontatehtäviä suorittavilla virastoilla on riittävät valtuudet ja resurssit kerätä ja arvioida tietoja verkon markkinapaikoilla toimivista tuottajista ja varmistaa, että vain velvoitteensa täyttävät tuottajat voivat käyttää alustoja.

Yhteistyötä viranomaisten välillä tulee vahvistaa yli sektorirajojen ja verkkokauppojen alustojen tulee välittää tietoja tehokkaasti viranomaisille. Näin voidaan varmistaa, että tuottajavastuu toteutuu myös digitaalisessa toimintaympäristössä.

47 §. Tuottajan ensisijainen oikeus järjestää jätehuolto.

Pidämme välttämättömänä, että jätelain 47 §:n 2 momenttia tarkistetaan vastaamaan EU:n akkuasetuksen vaatimuksia. Akkuasetuksen mukaan jäteakkuja ja -paristoja keräävien ja vastaanottavien toimijoiden on luovutettava nämä jätteet tuottajille tai tuottajayhteisöille. Jätelain nykyinen muotoilu, joka sallii muiden kuin tuottajien tarjota uudelleenkäyttöön valmisteluun liittyviä palveluita tuottajien oikeudesta riippumatta, on ristiriidassa tämän velvoitteen kanssa.

Tuottajien ensisijainen oikeus jätteeseen on keskeinen osa toimivaa tuottajavastuujärjestelmää. Ilman tätä oikeutta tuottajilla ei ole mahdollisuutta täyttää niille asetettuja velvoitteita, erityisesti

kasvavia keräys- ja kierrätystavoitteita. Jos osa jätevirrasta jää järjestelmän ulkopuolelle, vaarantuu järjestelmän läpinäkyvyys, valvottavuus ja tasapuolisuus, ja kilpailu vääristyy.

Tuottajavastuuvollinen toimija tulee myös pystyä tunnistamaan akun koko elinkaaren ajan. Akkuasetuksen 56 artiklan mukaan tuottajaksi katsotaan myös toimija, joka saattaa markkinoille uudelleenvalmistellun tai uudelleenkäyttöön valmistellun akun. Näiltä toimijoilta on edellytettävä täysi vastuu myös tuoteturvallisuuteen ja vaatimustenmukaisuuteen liittyvistä velvoitteista.

Tuottajien oikeuksien toteutuminen edellyttää tehokasta valvontaa sekä sitä, että keräyspisteet ja vastaanottavat tahot noudattavat asetuksen mukaisia luovutusvelvoitteita. Akkuasetuksen artikkelit 62, 65, 66 ja 67 velvoittavat jakelijoita, kuntia, jätteenkäsittelylaitoksia ja muita keräyspisteitä luovuttamaan kaikki keräämänsä jäteakut ja -paristot tuottajille tai tuottajayhteisöille. Nämä luovutusvelvoitteet ovat suoraan toimijoita velvoittavia ja tarkoittavat, että kerätty jäte on luovutettava tuottajavastuujärjestelmään.

On tärkeää, että tämä velvoite tuodaan selkeästi esiin jätelain muutoksessa, sillä nykyinen sääntely jättää sen osalta tulkinnanvaraa. Tuottajien oikeudet ja velvollisuudet on turvattava kaikissa tuotteen elinkaaren vaiheissa, ja kansallisen lainsäädännön tulee kaikin keinoin tukea akkuasetuksen täysimääräistä ja yhdenmukaista soveltamista.

53 §. Poikkeukset eräiden tuotteiden tuottajan kustannusvastuusta.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan jätelain 53 §:n 2 momentin kumoamista, koska se on ristiriidassa EU:n akkuasetuksen kanssa. Nykyinen säännös on mahdollistanut, että teollisuusakun tuottaja ja akun haltija voivat sopia jätehuollon kustannustenjaosta toisin kuin lain 46 §:ssä säädetään. Akkuasetus ei enää mahdollista tätä poikkeusta, vaan edellyttää kollektiivisen, koko maan kattavan keräysjärjestelmän perustamista kaikille teollisuusakuille, riippumatta niiden markkinoille saattamisen ajankohdasta.

Kollektiivinen vastuu on merkittävä muutos, joka edellyttää kaikkien tuottajien liittymistä järjestelmään ja osallistumista jätehuollon kustannuksiin. Jos markkinoille saattamista ei sidota rekisteröitymiseen ja velvoitteiden täyttämiseen, kilpailu voi vääristyä vakavasti. Tämä riski on erityisen ilmeinen akkuenergiavarastomarkkinoilla, joissa yksittäiset, kertaluonteiset toimitukset voivat olla arvoltaan huomattavia. Velvoitteiden laiminlyönti voi johtaa jopa kymmenien tuhansien eurojen kilpailutettuun kilpailutusta kohden, mikä on kohtuutonta sääntöjä noudattavia toimijoita kohtaan.

On kansallisesti varmistettava, ettei yksikään teollisuusakku päädy markkinoille ilman, että sen tuottaja on rekisteröity ja osallistuu kustannuksiin aiheuttamisperiaatteen mukaisesti. Lisäksi on olennaista, että akkuasetuksen 61 artiklaa tulkitaan yhdenmukaisesti kaikissa jäsenvaltioissa.

61 §. Eräiden tuotteiden tuottajilta ja tuottajayhteisöiltä vaadittava vakuus

Hallituksen esityksessä ehdotetaan akkuasetuksen mukaisesti, että nykyinen vakavaraisuusvaatimus korvataan vakuusvaatimuksella, jonka ehdot ovat aiempaa tiukemmat. On tärkeää, että viranomaiset laativat selkeät ja yhdenmukaiset ohjeet vakuuden suuruuden ja täyttämisen osalta. Yhtenäiset toimintaperiaatteet ehkäisevät epätasa-arvoa toimijoiden välillä ja varmistavat tuottajavastuun toteutumisen myös maksukyvyttömyystilanteissa.

131 §. Laiminlyöntimaksu.

EU:n akkuasetus edellyttää, että jäsenvaltiot säätävät tehokkaista, oikeasuhteisista ja varoittavista seuraamuksista asetuksen rikkomistilanteisiin. Tässä yhteydessä sekä laiminlyöntimaksua että rangaistussäännöksiä koskevat muutokset ovat perusteltuja ja kannatettavia.

Kannatamme myös ehdotukseen sisältyvää uutta säännöstä verkkoalustan tarjoajan seuraamusmaksusta. Liikenne- ja viestintävirastolle annettavat toimivaltuudet määrätä seuraamusmaksu tilanteissa, joissa verkkoalustan tarjoaja tahallaan tai huolimattomuudesta laiminlyö velvollisuutensa hankkia tuottajalta asetuksissa edellytetyt tiedot ennen palvelun käytön sallimista, ovat perusteltuja. Akkuasetus edellyttää jäsenvaltioilta tehokkaita seuraamuksia, ja verkkoalustojen tarjoajilla on keskeinen rooli sen varmistamisessa, että alustalla toimivien yritysten tuottajavastuunveloitteet on hoidettu asianmukaisesti.

On kuitenkin huomioitava, ettei sanktioilla saavuteta yleisestävää vaikutusta, mikäli valvonta on puutteellista ja kiinnijäämisriski jää vähäiseksi. Siksi seuraamusten rinnalla on välttämätöntä kehittää valvontaa, erityisesti vapaamatkustajuuden ehkäisemiseksi, kuten olemme esittäneet kohdassa "muut valvontaviranomaiset".

Lisäksi on tärkeää korostaa markkinavalvonnan roolia laajemmin, sillä vaatimustenmukaisuuden varmistaminen ei koske vain tuottajavastuunveloitteita, vaan myös itse tuotteiden ominaisuuksia, niihin liitettäviä asiakirjoja ja merkintöjä. Akut ja paristot voivat sisältää ihmiselle ja ympäristölle vaarallisia aineita, ja niiden turvallisuuden varmistaminen edellyttää, että talouden toimijat noudattavat kaikkia akkuasetuksessa säädettyjä velvoitteita. Näiden velvoitteiden rikkomisen voi aiheuttaa merkittävää vaaraa, minkä vuoksi niiden laiminlyönnestä tulee voida määrätä myös rikosoikeudellisia seuraamuksia.

147 §. Rangaistussäännökset.

Ks. lausuntomme kohdassa 131 §.

Muita muutettavia pykälää koskevat huomiot

Ei lausuttavaa.

Ympäristönsuojelulakiin tehtävät muutokset

221 g §. Akkuja ja paristoja koskevat erityissäännökset.

Ei lausuttavaa.

Muuta lausuttavaa

Muut mahdolliset huomiot

Aikataulut ja soveltamisohjeet

EU:n akkuasetuksen luku VIII astuu voimaan elokuussa 2025, ja sen mukaisesti nykyisten tuottajayhteisöjen on haettava uudelleen hyväksymistä. Aikataulu on erittäin tiukka, ja siksi kansallisten soveltamisohjeiden valmistuminen viivytyksettä on kriittistä, jotta tuottajayhteisöt ja muut toimijat voivat varautua asetuksen velvoitteisiin oikea-aikaisesti.

Ohjeissa tulee täsmentää muun muassa keräysverkostovaatimuksia, mikä on erityisen tärkeää kollektiivisen vastuun piiriin tulevien teollisuusakkujen osalta. Tuottajat eivät voi tehdä tarvittavia investointeja esimerkiksi keräysvälineisiin ennen kuin on selvää, mitä akkuasetuksen 60 ja 61 artikloissa tarkoitetaan "sovellettavilla turvallisuusohjeilla". Ohjeistuksen on myös selkiytettävä tuottajien keräys-, jakelijoiden vastaanotto- sekä kirjanpito- ja raportointivelvoitteita.

On olennaista, että soveltamisohjeiden laadinnassa kuullaan tuottajayhteisöjä ja muita keskeisiä sidosryhmiä. Vaikka ohjeet eivät ole oikeudellisesti sitovia, ne tukevat olennaisesti asetuksen yhdenmukaista ja käytännönläheistä toimeenpanoa.

Tarve EU-tason linjaukselle

EU-tasolla on esitetty, että luvun VIII soveltamisen tulisi alkaa käytännössä vasta seuraavan kalenterivuoden alusta, eli 1.1.2026. Tämä mahdollistaisi hallitumman siirtymän, selkeyttäisi viestintää uusista akkuluokista ja keventäisi hallinnollista taakkaa. Samalla korostamme, että Euroopan komission tulee antaa selkeä ja yhtenäinen linjaus soveltamisajankohdasta, jotta jäsenvaltiot voivat toimia yhdenmukaisesti ja välttää markkinahäiriöt, joita tulkintaerot voisivat aiheuttaa.

Suomen on tärkeää aktiivisesti pyytää komissiolta selkeyttäviä kannanottoja ja edistää yhteistä EU-tason tulkintaa akkuasetuksen toimeenpanosta.

Kuntien täydentävä keräys

Kuntien järjestämä täydentävä keräys on tärkeä osa paristojen ja akkujen keräysjärjestelmää, erityisesti alueilla, joilla tuottajien tai jakelijoiden verkosto ei yksin riitä. Laaja keräysverkosto

ehkäisee sitä, että paristoja ja akkuja päätyy väärän jätteen joukkoon, mikä aiheuttaa merkittävän paloturvallisuusriskin.

Jätelain mukaan kunnalla on oikeus täydentää tuottajien järjestämää keräystä, mutta kerätty jäte on aina luovutettava tuottajalle tai tuottajayhteisölle. Vaikka lainsäädäntö ei edellytä erillistä sopimusta, käytännön toimivuuden kannalta on tärkeää, että kunnilla ja tuottajilla on selkeä yhteistyösopimus. Akkuasetus ei edellytä muutoksia kunnille säädettyyn rooliin, mutta toimiva yhteistyö tukee järjestelmän tavoitteita ja turvallisuutta.

Tuottajayhteisöön liittyminen

Akkuasetuksen 1 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat säätää tuottajayhteisön nimeämisestä pakolliseksi. Kannatamme, että jätelain 62 §:n nykyinen muotoilu säilytetään ja tuottajayhteisöön liittyminen pysyy pakollisena. Kollektiivisten vastuiden hoitaminen itsenäisesti ei ole käytännössä mahdollista, eikä se takaa aiheuttamisperiaatteen mukaista kustannustenjakoa.

Pakollinen järjestäytyminen varmistaa tehokkaan valvonnan, tasapuolisen vastuunjaon ja järjestelmän uskottavuuden. Tämä on myös tärkeä keino torjua vapaamatkustajuutta ja varmistaa, että kaikki tuottajat osallistuvat velvoitteidensa mukaisesti.

Stenbäck Liisa-Marie
Recser Oy